

Loovisikute staatuse soovitus

27. oktoober 1980

ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsiooni peakonverents, kogunenud oma 21. istungjärgul 23. septembrist 28. oktoobrini 1980. aastal Belgradis,

meenutades, et põhikirja artikli 1 kohaselt on organisatsiooni eesmärk aidata kaasa rahu ja julgeoleku tagamisele, edendades rahvaste koostööd hariduse, teaduse ja kultuuri kaudu, et soodustada üle maailma õigluse, õigusriigi ning inimõiguste ja põhivabaduste austamist, mis kehtivad Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja kohaselt kõigi maailma rahvaste kohta, olenemata inimese rassist, soost, keelest või religioonist,

meenutades inimõiguste ülddeklaratsiooni, eriti selle artikleid 22, 23, 24, 25, 27 ja 28, mida on tsiteeritud soovitusel lisas,

meenutades ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvahelist pakti, eriti selle artikleid 6 ja 15, mida on tsiteeritud soovitusel lisas, ning vajadust võtta kultuuri säilitamiseks, arendamiseks ja levitamiseks vajalikke meetmeid, et tagada nende õiguste täielik teostamine,

meenutades rahvusvahelise kultuurikoostöö põhimõtete deklaratsiooni, mille UNESCO peakonverents võttis vastu oma 14. istungjärgul, eriti selle III ja IV artiklit, mida on tsiteeritud soovitusel lisas, ning avalikkuse osalemist ja panustamist kultuurielus käsitlevat soovitusel, mille UNESCO peakonverents võttis vastu oma 19. istungjärgul,

tunnustades, et kunst kõige laiemas ja kõikehõlmavas tähenduses on ja peaks olema elu lahutamatu osa ning et on vajalik ja asjakohane, et riik aitab luua ja alal hoida mitte ainult kunstilist väljendusvabadust soodustavat õhkkonda, vaid ka materiaalseid tingimusi, mis toetavad loomeande avaldumist,

tunnistades, et igal loovisikul on õigus eespool nimetatud põhitekstides, deklaratsioonides, paktis ja soovitusel sätestatud sotsiaalsele turvalisusele ja sotsiaalkindlustusele,

arvestades, et loovisikutel on ühiskonna elus ja arengus tähtis roll ning et neile nagu ka kõigile teistele kodanikele tuleks anda võimalus aidata kaasa ühiskonna arengule ja täita oma kohust ühiskonna liikmena, ilma et see kammitseks nende loomingulist inspiratsiooni ja sõnavabadust,

tunnistades lisaks, et ühiskonna kultuuriline, tehnoloogiline, majanduslik, sotsiaalne ja poliitiline areng mõjutab loovisikute staatust ning et seetõttu tuleb seda ajakohastada lähtuvalt maailma sotsiaalsest arengust,

kinnitades iga loovisiku õigust olla soovi korral tunnustatud kultuurivaldkonnas aktiivselt töötava isikuna ning sellega seoses tema õigust saada oma loomeala eripära arvestades osa kõigist töötaja staatusega seotud seaduslikest, sotsiaalsetest ja majanduslikest hüvedest,

kinnitades lisaks, et on vaja parandada nii palgatööd tegevate loovisikute kui ka füüsilisest isikust ettevõtjate sotsiaalset turvalisust, töötingimusi ja neile kohalduvaid maksusätteid, arvestades loovisikute panust kultuurilisse arengusse,

meenutades kogu maailmas nii riiklikul kui ka rahvusvahelisel tasandil tunnustatud tõsiasja, et kultuurilise identiteedi säilitamine ja toetamine on tähtis ning et loovisikutel on traditsiooniliste kunstide edasikandjate ja oma rahva folkloori tõlgendajatena selles protsessis kande roll,

tunnistades, et kõigi kunstivaldkondade dünaamika ja elujõud sõltuvad muu hulgas nii iga üksiku loovisiku kui ka loovisikute kollektiivsest heast käekäigust,

meenutades Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) konventsioone ja soovitusi, mis tunnustavad kõigi töötajate õigusi ja seega ka loovisikute õigusi, ning eriti käesoleva soovitusel liites loetletud konventsioone ja soovitusi,

nenntes siiski, et mõni ILO standard lubab teha mööndusi või isegi ei kehti sõnaselgelt kõigi või osa loovisikute kohta tulenevalt nende loometegevuse eriomastest tingimustest ning et seetõttu on vaja laiendada olemasolevate standardite kohaldamisala ja täiendada neid uute standarditega,

arvestades ka, et loovisikute tunnustamine kultuurivaldkonnas aktiivselt töötavate inimestena ei tohiks mingil moel seda ohtu nende loome-, sõna- ja suhtlusvabadust, vaid peaks vastupidi tugevdama nende eneseväärikust ja eneseteadvust,

olles veendunud, et paljudes liikmesriikides on üha enam ja kiiremini vaja riigi sekkumist, et parandada loovisikute muret tekitavat olukorda eriti seoses nende inimõiguste, majandusliku ja sotsiaalse olukorra ning tööhõivetingimustega, selleks et tagada loovisikutele tingimused, mida nad vajavad oma ande arendamiseks ja teostamiseks ning mis sobivad rolliga, mis neil võiks olla kogukondade ja riigi kultuuripoliitika ja kultuurivaldkonna arengu kavandamises ja elluviimises ning elukvaliteedi tõstmises,

arvestades, et kunstil on tähtis koht hariduses ja et loovisikud võivad oma teostega mõjutada kõigi inimeste, eriti noorte maailmakäsitlust,

arvestades, et loovisikutel peab olema võimalus oma ühishuvid ühiselt määratleda ja neid vajaduse korral ühiselt kaitsta ning et seega peab neil olema õigus olla tunnustatud ametialase kategooriana ning luua ametiühinguid või kutseliite,

arvestades, et kõigi kunstivaldkondade areng, nende hea maine ja loovhariduse edendamine sõltuvad suuresti loovisikute loomingulisusest,

olles teadlik sellest, et loometegevus on paljude eri vormidega keeruline valdkond, et loovisikute ande arendamise ja elutingimuste seisukohalt on tähtis kaitsta nende isiklike ja varalisi õigusi oma teostele, tõlgendustele, esitustele või nende kasutamisele ning et sellist kaitset on vaja laiendada,

arvestades, et kultuuripoliitika kavandamisel ja elluviimisel tuleb püüda võimalikult palju arvestada nii loovisikute kui ka laiema avalikkuse arvamusega ning et kaasärääkimiseks tuleb neile luua sobivad võimalused,

arvestades, et tänapäeval näidatakse ja esitatakse kunstiteoseid avalikus ruumis ning et selle kujundamisel peaks arvestama kaasatud loovisikute arvamusega,

arvestades sellest tulenevalt, et arhitekt, tööde teostaja ja loovisik peaksid töötama tihedalt koos, et anda avalikule ruumile esteetiline ilme, mis kõnetab inimesi ja aitab neil ümbritseva keskkonnaga suhestuda,

arvestades seda, kui erinevad on eri riikides ja kogukondades loovisikute loometingimused ja kui erinevalt ümbritsev ühiskond nende teoseid väärtustab,

olles sellegi poolest veendunud, et neist erinevustest hoolimata on loovisikute staatusega kõigis riikides sarnaseid probleeme ning et nende lahendamine ja loovisikute staatuse parandamine, mis on käesoleva soovitusel eesmärk, nõuavad ühist tahet ja mõttetööd,

arvestades kehtivaid rahvusvahelisi konventsioone, täpsemalt kirjandus- ja kunstiteoste omandiõigusega seotud konventsioone, eriti ülemaailmset ning Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni, teose esitaja õiguste kaitsega seotud konventsioone, UNESCO peakonverentsi resolutsioone, UNESCO valitsustevaheliste kultuuripoliitika konverentside soovitusi ning ILO konventsioone ja soovitusi, mis on loetletud soovitusel liites,

võttes arvesse loovisikute staatust puudutavaid ettepanekuid, mis on istungjärgu 31. päevakorrapunkt,

olles 20. istungjärgul otsustanud, et selles küsimuses tuleks anda liikmesriikidele ametlik soovitus,

on 27. oktoobril 1980 vastu võtnud käesoleva soovitusel.

Peakonverents soovib liikmesriikidel võtta kooskõlas oma põhiseaduslike nõuetega ja vastavalt kõnealuse teema iseloomule kõik seadusandlikud või muud meetmed, mida on vaja järgnevatel sätetel elluviimiseks, et kohaldada oma territooriumil soovitusel esitatud põhimõtteid ja norme.

Peakonverents soovib föderaalset või mitteunitaarse põhiseadusliku süsteemiga riikidel teavitada soovitusel sätetest iga osariigi, liidumaa, provintsi, kantoni või muu territoriaalse või poliitilise allüksuse pädevaid ametkondi ja soovitada need sätted vastu võtta, kui nende rakendamine on selle allüksuse pädevuses, ent liitriigi põhiseaduslik süsteem ei kohusta teda seadusandlikke akte vastu võtma.

Peakonverents soovib liikmesriikidel juhtida soovitusel nende ametivõimude, asutuste ja organisatsioonide tähelepanu, kelle võimuses on parandada loovisikute staatust ning suurendada loovisikute osalemist kultuurielus ja kultuurilises arengus.

Peakonverents soovib liikmesriikidel anda peakonverentsile viimase kehtestatud tähtaegadel ja vormis aru sellest, mida on tehtud soovitusel elluviimiseks.

I Mõisted

Soovitusel kasutatakse järgmisi mõisteid:

1. *Loovisik* – isik, kes loob kunstiteoseid või osaleb kunstiliselt nende loomises või taasloomises, kelle jaoks tema looming on elu lahutamatu osa, kes aitab sel moel kaasa kunsti ja kultuuri arengule ning keda tunnustatakse loovisikuna või kes soovib sellist tunnustust, olenemata sellest, kas tal on töösuhe või kas ta kuulub mõnda ühingusse või mitte.

2. *Staatus* – ühelt pool maine, mis on eespool määratletud loovisikutel ühiskonnas tulenevalt sellest, kuidas nende tegevust väärtustatakse, ning teiselt poolt vabaduste ja õiguste, sealhulgas isiklike, majanduslike ja sotsiaalsete õiguste tunnustamine, eriti seoses sissetuleku ja sotsiaalse turvalisusega, mis peaksid olema loovisikutele tagatud.

II Kohaldamisala

Soovitus kehtib kõigi I artikli punktis 1 määratletud loovisikute kohta olenemata nende loomingu žanrist või vormist, sealhulgas kõigi loovisikute ja autorite kohta ülemaailmse autoriõiguse konventsiooni ning Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni tähenduses, samuti teoste esitajate ja interpreetide kohta teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsiooni tähenduses.

III Põhimõtted

1. Tunnistades, et igasugune kunst peegeldab, säilitab ja rikastab eri ühiskondade kultuurilist identiteeti ja vaimupärandit, on universaalne väljendus- ja suhtlusvorm ning annab etniliste, kultuuriliste ja religioossete erinevuste taustal igäühele inimühiskonda kuulumise tunde, peaksid liikmesriigid neil samadel põhjustel tagama kogu elanikkonnale juurdepääsu kunstile.

2. Liikmesriigid peaksid julgustama kõiki ettevõtmisi, mille eesmärk on tõsta esile loovisikute panust kultuuri arengusse, eriti kui seda tehakse massimeedia või haridussüsteemi kaudu, ning nende panust vaba aja sisustamisse kultuuriga.

3. Tunnustades, et kunstil on oluline mõju nii isiksuse kui ka ühiskonna elule ja arengule, on liikmesriigid kohustatud kaitsma ja toetama loovisikuid ja nende loomevabadust. Liikmesriigid peaksid tegema kõik vajaliku, et soodustada loovust ja loomeande teostamist, võttes selleks eelkõige meetmeid, mis tagavad loovisikutele suurema vabaduse, ilma milleta nad ei saa järgida oma kutsumust, ning et parandada loovisikute staatust, tunnustades nende õigust nautida oma töö vilju. Liikmesriigid peaksid kõiki asjakohaseid vahendeid kasutades püüdnud suurendada loovisikute osalust elukvaliteeti puudutavate otsuste langetamises. Liikmesriigid peaksid kõigil võimalikel viisidel näitama ja kinnitama, et loometegevus toetab nende rahva üldist püüdlust õiglasema ja inimlikuma ühiskonna poole, kus valitsevad rahu ja vaimsus.

4. Liikmesriigid peaksid tagama, vajaduse korral sobivate õigusaktidega, loovisikutele vabaduse ja õiguse luua omal valikul ametiühinguid ja kutseliite ning astuda soovi korral selliste organisatsioonide liikmeks. Nad peaksid võimaldama loovisikuid esindavatel organisatsioonidel osaleda kultuuri- ja tööhõivepoliitika, sealhulgas loovisikute erialast ettevalmistust puudutavate tegevuspõhimõtete kujundamises ning loovisikute töötingimuste kindlaksmääramises.

5. Viies omavahel kooskõlla kultuuri-, haridus- ja tööhõivepoliitika, peaksid liikmesriigid riiklike arengukavade koostamise käigus üldiselt ja eriti kultuurivaldkonnas võtma eesmärgiks sellise poliitika väljatöötamise, mis kindlustab loovisikutele nii rahalise kui ka moraalse

toetuse, ning tagama, et avalikkus mõistab selle poliitika põhjendatust ja vajalikkust. Seepärast tuleks hariduses pöörata piisavalt tähelepanu kunstiteadlikkuse suurendamisele, et kujundada publik, kes oskab loovisikute tööd hinnata. Ilma et see piiraks neid õigusi, mille peaksid loovisikutele tagama autoriõigust ja sellega kaasnevat õigusi käsitlevad õigusaktid, kaasa arvatud edasimüügiõigus, kui see ei ole autoriõiguse osa, peaksid loovisikutele kehtima teiste elualadega võrdsed tingimused ja nende elukutsel peaks avalikkuse silmis olema vääriline maine. Töötingimused ja töösuhe peavad andma loovisikutele, kes seda soovivad, võimaluse pühenduda täielikult loometegevusele.

6. Kuna igasuguse loometegevuse vältimatuks eelduseks on sõna- ja suhtlusvabadus, peaksid liikmesriigid tagama, et loovisikutele on üheselt mõistetavalt kindlustatud selles vallas kaitse, mis on ette nähtud rahvusvahelistes ja riiklikes inimõigusi käsitlevates õigusaktides.

7. Arvestades loometegevuse ja kunstiloomingu tähendust riigi kultuurilise ja üldise arengu jaoks, peaksid liikmesriigid looma tingimused, mis lubavad loovisikutel üksi või oma kutseliitude või ametiühingute kaudu igati osaleda nende kogukondade elus, kus nad oma loometööd teevad. Neid tuleks kaasata kohaliku ja riikliku kultuuripoliitika kavandamisse, väärtustades sellega loovisikute panust nii nende oma ühiskonna kui ka kogu maailma arengusse.

8. Liikmesriigid peaksid tagama, et kõigil inimestel on sõltumata rassist, nahavärvusest, soost, keelest, usutunnistusest, poliitilistest või teistest veendumustest, rahvusest, sotsiaalsest päritolust, majanduslikust olukorrast või sünnistaatusest ühesugused võimalused omandada ja arendada oskusi, mis on vajalikud nende loomeande igakülgselt arendamiseks ja kasutamiseks, pidada töökohta ning tegutseda oma kutsealal, ilma et neid diskrimineeritaks.

IV Loovisikute kutsumus ja erialane haridus

1. Liikmesriigid peaksid koolis ja varasest lapsepõlvest peale soodustama kõiki tegevusi, mis õpetavad kunstiloomingut väärtustama ning aitavad loovisikute kutsumusel ilmned ja süveneda, ning peaksid meeles pidama, et loomingulisust saab tõhusalt arendada vaid siis, kui andekad loovisikud saavad silmapaistvate teoste loomiseks vajaliku erialahariduse. Selleks peaksid liikmesriigid:

a) võtma vajalikud meetmed, et kooliharidus arendaks loomeannetja loomingulisust;

b) võtma koos loovisikutega kõik sobivad meetmed, mis kindlustavad, et hariduses pööratakse piisavalt tähelepanu kunstimeele arendamisele ja aidatakse seega koolitada publikut, kes oleks kõigile kunstivormidele avatud;

c) võtma igal võimalusel kõik sobivad meetmed, et alustada või arendada eri kunstivaldkondade õpetamist;

d) püüdma kindlustada loovisikutele soodustustega, nagu stipendiumid või tasustatud õppepuhkus, võimalus hoida end kursis oma eriala või sellega seotud erialade ja valdkondade uuemate arengutega, täiendada oma tehnilisi oskusi, luua loometegevust soodustavaid kontakte ning läbida ümberõpe teiste loometegevuse vormidega tutvumiseks ja sel alal töötamiseks; liikmesriigid peaksid tagama, et selleks vajalikud tingimused ja rajatised on olemas ning et vajaduse korral neid parandatakse ja arendatakse edasi;

e) töötama välja terviklikud kutsenõustamist ja erialaharidust puudutavad tegevuspõhimõtted ja nende elluviimiseks vajalikud programmid ning arendama neid edasi, arvestades loovisikute spetsiifilist tööhõiveolukorda ja võimaldades neil vajaduse korral tegevusvaldkonda vahetada;

f) innustama loovisikuid osalema kultuuripärandi, selle termini kõige laiemas tähenduses, taastamises, säilitamises ja kasutamises ning looma loovisikutele võimalused oma teadmiste ja oskuste edasiandmiseks järgmistele põlvetele;

g) võtma arvesse, et kunsti- ja käsitööhariduses on tähtis osa traditsioonilistel teadmiste edasiandmise viisidel, iseäranis eri kogukondade initsiatsioonikommetel, ning neid kõigi sobilike abinõudega kaitsma ja toetama;

h) võtma arvesse, et loovharidust ei tohiks eraldada loovisikute igapäevasest loometegevusest, ning tagama, et loovisikute koolitamises ja väljaõppes jääb tähtis koht kultuuriasutustele, teatritele, kunstiateljeedele, raadio- ja televisiooniettevõtetele ning teistele;

i) pöörama erilist tähelepanu naiste loovuse arendamisele ning toetama neid ühendusi ja organisatsioone, mille eesmärk on soodustada naiste tegevust eri loomevaldkondades;

j) arvestama kunstielu ja loometegevuse rahvusvahelist mõõdet ning toetama loometegevusega seotud inimesi igakülgset, eelkõige reisi- ja õppetoetustega, et nad saaksid luua tihedaid ja rikastavaid sidemeid teiste kultuuridega;

k) võtma kõik vajalikud meetmed, et soodustada loovisikute vaba liikumist ühest riigist teise ja mitte piirata nende vabadust tegeleda oma loominguga vabalt valitud riigis, tagades samas, et need meetmed ei halvenda kohalike talentide arenguvõimalusi ega kohalike loovisikute töötingimusi ja töösuhteid;

l) pöörama erilist tähelepanu traditsiooniliste kunstide viljelejate vajadustele, eelkõige hõlbustama nende reisimist nii kodu- kui ka välismaal, et toetada kohalike traditsioonide arengut.

2. Liikmesriigid peaksid niipalju kui võimalik, kuid samas piiramata loovisikute ja haridustöötajate vabadust ja sõltumatust, algatama ja toetama ettevõtmisi, mille eesmärk on suurendada loovisikute haridustee jooksul nende teadlikkust oma kogukonna kultuurilisest identiteedist, sealhulgas traditsioonilisest ja rahvakultuurist, aidates neid identiteete ja kultuure tugevdada ja taaselustada.

V Ühiskondlik staatus

Liikmesriigid peaksid loovisikute staatust toetama ja kaitsma, käsitledes loometegevust, sealhulgas uuendusi ja uuringuid, kogukonna hüvanguks tehtud tööna. Nad peaksid looma tingimused, kus loovisikuid ja nende tööd hinnatakse kõrgelt, ja kindlustama neile majanduslikud tagatised, millele loovisikutel on õigus kultuurivaldkonnas aktiivselt töötavate inimestena. Liikmesriigid peaksid:

1. loovisikuid nende kultuurikeskkonnas sobilikul moel avalikult tunnustama ja looma korra, mis kindlustab loovisikutele väärilise maine, juhul kui selline kord puudub või ei toimi;

2. tagama loovisikutele õigused ja kaitse, mis on ette nähtud rahvusvahelistes ja riiklikes inimõigusi käsitlevates õigusaktides;

3. püüdma kindlustada loovisikutele samasugused tööhõive- ning elamis- ja töötingimustega seotud õigused, mis on riiklike ja rahvusvaheliste õigusaktide kohaselt teistel nendega võrreldavatel tööealise elanikkonna rühmadel, ning kindlustama loovisikutele, kes on füüsilisest isikust ettevõtjad, mõistliku kaitse seoses nende sissetuleku ja sotsiaalse turvalisusega;

4. tunnistama, et on tähtis kaitsta loovisikute õigusi rahvusvahelisel tasandil, järgides olemasolevaid konventsioone, eelkõige Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsiooni, ülemaailmset autoriõiguse konventsiooni ning teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvahelist konventsiooni, ning võtma kõik vajalikud meetmed nende konventsioonide kohaldamisala laiendamiseks, mõjuulatuse ja tõhususe suurendamiseks, eelkõige kutsudes nendega liituma ka neid liikmesriike, kes ei ole seda veel teinud;

5. tunnustama loovisikute ametiühingute ja kutseliitude õigust esindada ja kaitsta oma liikmete huve ning anda neile ühendustele võimalus nõustada riigiasutusi seoses loometegevuse innustamiseks, kaitsmiseks ja arenguks vajalike meetmega.

VI Loovisikute tööhõive, töö- ja elutingimused; kutseliidud ja ametiühingud

1. Olles teadlikud vajadusest parandada loovisikute ühiskondlikku mainet nii rahalise kui ka moraalse toetuse abil, mis aitaks neil raskustest üle saada, kutsutakse liikmesriike üles:

a) otsima võimalusi toetada oma karjääri alustavaid loovisikuid, eriti neid, kes alles püüavad täielikult loomingule pühenduda;

b) toetama loovisikute töötamist oma erialal, eriti eraldades avaliku sektori kulutustest osa kunstiloomingule;

c) toetama üldist arengut soodustavat loometegevust ning suurendama avaliku ja erasektori nõudlust kunstiloomingu järele, et parandada loovisikute võimalusi teha tasustatud tööd, muu hulgas võimaldades loometegevusega seotud asutustele rahalist toetust ja üksikutele loovisikutele komisjonitasusid, korraldades kohalikke, regionaalseid või üleriiklike kultuurisündmusi ning luues selleks sobivaid fonde;

d) leidma tasustatud ametikohti, mis sobiksid loovisikutele ega piiraks nende loovust, kutsumust ega sõna- ja suhtlusvabadust, ning mis võimaldaksid eelkõige:

i) anda loovisikutele võimalus lüüa riiklikul ja kohalikul tasandil sobival moel kaasa sotsiaalteenuste osutamises ja haridussüsteemis ning raamatukogude, muuseumide, rakenduskõrgkoolide ja teiste avalik-õiguslike asutuste töös;

ii) suurendada luuletajate ja kirjanike osalemist väliskirjanduse tõlkimises;

e) toetama selliste rajatiste arendamist, nagu muuseumid, kontserdisaalid, teatrid ja teised kohtumispaigad, mis soodustavad kunstiloomingu levikut ja võimaldavad publikul loovisikutega kohtuda;

f) uurima, kuidas saaks tööhõivepoliitika abil või riiklike tööhõiveteenuste raames luua tõhusa süsteemi, mis aitab loovisikutel tööd leida, ja kuidas saaks liituda ILO (läbi vaadatud) tasuliste tööhõivetalituste konventsiooniga nr 96, mida on nimetatud soovitusel liites.

2. Liikmesriike kutsutakse üles üldise kunstiloomingut, kultuuri arengut ja tööhõivetingimuste parandamist toetava poliitika raames alati, kui see on võimalik, teostatav ja loovisikute huvides:

a) toetama ja hõlbustama tööealise elanikkonna eri rühmadele kehtestatud standardite kohaldamist loovisikutele ning kindlustama neile samasugused tööhõivega seotud õigused, mis on kõnealustel rühmadel;

b) otsima võimalust laiendada loovisikutele töötingimuste ja töösuhtega seotud õiguskaitset, mis on määratletud ILO standarditega, eriti nendega, mis käsitlevad:

i) tööaega, iganädalast puhkeaega ja tasustatavat puhkust kõigil elualadel, võttes esituskunstnike puhul arvesse nii reisimisele ja proovidele kui ka avalikule esinemisele kulutatud aega;

ii) elu, tervise ja töökeskkonna kaitsmist;

c) arvestama probleeme, mis tulenevad loovisikute tööruumide eripärast, tagades samas, et nende ruumide ümberehitamine loometegevuse huvides on reglementeeritud nii, et see ei sea ohtu arhitektuuripärandit ja keskkonda ega lähe vastuollu ohutus- ja tervishoiunõuetega;

d) looma korra, mis tagab loovisikutele vajaduse korral asjakohase hüvitise, kui loometegevuse või töösuhte iseloomu tõttu pole võimalik järgida käesoleva artikli lõike 2 punkti b alapunkti i, ja konsulteerima selle korra loomisel soovitatavalt loovisikute ja nende tööandjate ühendustega;

e) arvestama seda, et palga väljamaksmise või kasumi jaotamise hiline mine võivad kahjustada loovisikute õigusi tegeliku sissetuleku ja sotsiaalse turvalisuse seisukohalt, ning võtma vajalikud meetmed, et nende õigused sellisel juhul säiliks.

3. Eesmärgiga pöörata eritähelpanu alaealistele loovisikutele, kutsutakse liikmesriike üles võtma arvesse ÜRO lapse õiguste deklaratsiooni sätteid.

4. Tunnistades, et töötingimuste ja töösuhte kindlustamisel on tähtis roll kutseliitudel ja ametiühingutel, kutsutakse liikmesriike üles võtma asjakohaseid meetmeid, et:

a) järgida ühinemisvabaduse, organiseerumisõiguse ja kollektiivse läbirääkimisõigusega seotud standardeid, mis on sätestatud soovitusel liites loetletud rahvusvaheliste töökonventsioonidega, tagada nende järgmine ning kindlustada nende standardite ja nende aluseks olevate üldiste põhimõtete kohaldamine ka loovisikute suhtes;

b) julgustada selliste organisatsioonide vabatahtlikku loomist erialadel, kus seda ei ole veel tehtud;

c) tagada kõigile sellistele riiklikele ja rahvusvahelistele organisatsioonidele võimalus täita oma rolli täiel määral, ilma et see piiraks ühinemisvabaduse õigust.

5. Liikmesriike kutsutakse üles püüdlema selle poole, et pakkuda loovisikutele, kes teevad palgatööd või on füüsilisest isikust ettevõtjad, kohalikus kultuurikeskkonnas samasugust sotsiaalset kaitset, mis on teistel palgatöötajatel ja füüsilisest isikust ettevõtjatel. Samuti tuleks võtta meetmeid, et piisav sotsiaalne kaitse laieneks ülalpeetavatele pereliikmetele. Sotsiaalkindlustussüsteem, mille liikmesriigid kasutusele võtavad, mida nad parandavad või täiendavad, peaks arvestama loometegevuse eripära, töö ebaregulaarset iseloomu ja sissetulekute suuri kõikumisi, piiramata samas loovisikute vabadust oma teoseid luua, avaldada ja levitada. Sellega seoses kutsutakse liikmesriike üles kaaluma eraldi meetmeid loovisikute sotsiaalse turvalisuse rahastamiseks, näiteks nende riigiasutuste või ettevõtete osalusel, mis turustavad või kasutavad loovisikute teenuseid või teoseid.

6. Tunnistades, et üldiselt jäävad riiklikud ja rahvusvahelised loovisikute staatust puudutavad õigusaktid maha tehnoloogia ja massimeedia arengust, kunstiteoste ja esituste mehaanilist reprodutseerimist võimaldavate seadmete arengust ning publikuhariduse arengust ja loomemajanduse osatähtsuse suurenemisest, kutsutakse liikmesriike üles võtma vajaduse korral asjakohased meetmed, et:

a) tagada loovisikule tasu, kui tema teost kasutatakse ärieesmärgil või levitatakse, ja võimalus kaitsta oma teost loata kasutamise, muutmise ja levitamise eest;

b) luua võimaluste piires süsteem, mis tagab, et uute side- ja reprodutseerimisvahendite kasutuselevõtt ning loomemajanduse areng ei piiraks loovisikute isiklikke ja varalisi õigusi. See puudutab eriti teose esitajate, sealhulgas tsirkuse- ja varietee kunstnike ning nukunäitlejate õiguste kehtestamist. Seejuures oleks kohane arvestada Rooma konventsiooni sätteid ning kaabellevi ja videokandjate kasutuselevõttust tulenevate probleemide puhul Rooma konventsiooni valitsustevahelise komitee 1979. aasta soovitusi;

c) hüvitada igasugune kahju, mida võib loovisikutele põhjustada uute side- ja reprodutseerimisvahendite kasutuselevõtt ning loomemajanduse areng, soodustades näiteks nende teoste reklaamimist ja levitamist ning töökohtade loomist;

d) tagada, et loomemajandus, mis saab kasu tehnilistest muutustest, sealhulgas raadio- ja televisiooniettevõtted ning mehaanilise reprodutseerimisega seotud ettevõtmised, annab oma panuse loometegevuse ergutamisse, näiteks luues uusi töökohti, tehes reklaami, levitades loovisikute teoseid, makstes litsentsitasu või muul viisil, mida loovisikud peavad õiglaseks;

e) aidata loovisikutel ja loomeliitudel leevendada uue tehnoloogia negatiivset mõju loovisikute tööle ja tööhõivele, juhul kui selline mõju on olemas.

7. a) Arvestades loometegevuse erijooni, loovisikute sissetulekute ebakindlust ja kõikumist ning asjaolu, et paljude loominguliste aladega saab tegeleda vaid üsna lühikese osa elust, kutsutakse liikmesriike üles tagama, et loometegevuse teatud valdkondade esindajate õigus pensionile ei sõltu mitte nende vanusest, vaid karjääri pikkusest, ning arvestama maksustamisel loovisikute töö ja tegevuse eripära;

b) selleks et kaitsta teatud loomevaldkondade esindajate, nagu balletitantsijate, tantsijate ja lauljate tervist ning et pikendada nende kutsetegevust, kutsutakse liikmesriike üles pakkuma

neile piisavat arstiabi nii ennetavalt kui ka töövõimetuse puhul ning kaaluma loominguliste elukutsetega seotud terviseprobleemide uurimist;

c) võttes arvesse, et kunstiloomingut ei tohiks käsitada ei tarbekauba ega investeeringuna, kutsutakse liikmesriike üles kaaluma võimalust vähendada kaudseid makse, mida tuleb maksta kunstiteoste ja etenduste loomise, levitamise või esmamüügi ajal, ning tegema seda loovisikute või kunsti arengu huvides.

8. Arvestades, et rahvusvaheline kultuurivahetus ja loovisikute rahvusvaheline suhtlus on üha tähtsamad ning et mõlemat tuleks laiendada, kutsutakse liikmesriike üles kas üheskoos või eraldi ilma rahvuskultuuride arengut piiramata:

a) aitama kaasa kunstiloomingu vabamale levitamisele, muu hulgas paindliku tollikorralduse ja imporditollimaksu soodustustega, eriti ajutise väljaveo puhul;

b) võtma meetmeid, et soodustada loovisikute reisimist teistesse riikidesse ja rahvusvahelist suhtlust, pöörates samamoodi tähelepanu loovisikutele, kes reisivad oma riigi piires.

VII Kultuuripoliitika ja selles osalemine

Soovituse III artikli lõike 7 ja V artikli lõike 5 kohaselt peaksid liikmesriigid võtma meetmeid, mis võimaldavad kultuuripoliitika kavandamisel ja elluviimisel arvestada nii loovisikute, neid esindavate kutseliitude ja ametiühingute kui ka avalikkuse arvamusega, järgides UNESCO avalikkuse osalemist ja panustamist kultuurielus käsitlevat soovitusi. Selleks peaksid liikmesriigid andma loovisikutele ja nende liitudele võimaluse osaleda aruteludes, otsustusprotsessis ning seejärel selliste meetmete rakendamises, mille eesmärk on muu hulgas:

a) loovisikute ühiskondliku staatuse parandamine, näiteks meetmed, mis on seotud loovisikute tööhõive, töö- ja elutingimuste ning erialase ettevalmistusega, ja meetmed, mis tagavad loometegevusele nii riigi rahalise kui ka moraalse toetuse;

b) kultuuri ja kunsti tähtsustamine kogukonnas, näiteks meetmed, mis on seotud kultuurilise arengu, kultuuripärandi, seal hulgas folkloori ja traditsiooniliste kunstide viljelejate teiste tegevuste kaitsmise ja väärtustamisega, ning kultuurilise identiteedi, keskkonnaprobleemide, vaba aja veetmise ning kultuuri ja kunsti osatähtsusega hariduselus;

c) innustada rahvusvahelist koostööd kultuurivaldkonnas, näiteks meetmeid, mis on seotud teoste levitamise ja tõlkimisega, kultuurivahetustega ning piirkondlike või rahvusvaheliste kultuuriürituste korraldamisega.

VIII Soovituse kasutamine ja rakendamine

1. Liikmesriigid peaksid püüdma laiendada ja tõhustada loovisikute staatuse parandamisele suunatud tegevust, tehes koostööd riiklike ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, kelle tegevus on seotud soovitusi eesmärkidega, eriti UNESCO rahvuslike komisjonide, loovisikute riiklike ja rahvusvaheliste ühendustega, Rahvusvahelise Töübüroo ning Ülemaailmse Intellektuaalomandi Organisatsiooniga.

2. Liikmesriigid peaksid toetama ülal nimetatud organisatsioonide tööd selleks sobival viisil ning hoogustama nende erialast koostööd, et võimaldada loovisikutel soovitusel sätetest kasu saada ja omandada selles kirjeldatud staatus.

IX Olemasolevad eelised

Kui loovisikute staatus mõnes valdkonnas on soovitusel ettenähtust parem, ei anna soovitus mingil juhul alust olemasolevaid eeliseid kärpida ega tohi neid otseselt või kaudselt mõjutada.

Lisa

A. Inimõiguste ülddeklaratsioon

Artikkel 22

Igaühel on ühiskonna liikmena õigus sotsiaalsetele tagatistele, samuti on tal õigus riiklike jõupingutuste ja rahvusvahelise koostöö kaudu, arvestades iga riigi elukorraldust ja ressursse, kasutada tema inimväärkuse ja isiksuse vabaks arenguks vajalikke majanduslikke, sotsiaalseid ja kultuurilisi õigusi.

Artikkel 23

1. Igaühel on õigus töötada ja vabalt valida elukutset, õigus õiglastele ja rahuldavatele töötingimustele ning kaitsele tööpuuduse vastu.
2. Igaühel on õigus igasuguse diskrimineerimiseta saada võrdset tasu võrdse töö eest.
3. Igal inimesel, kes töötab, on õigus saada õiglast ja rahuldavat tasu, mis tagab inimväärilise elatuse temale endale ja ta perekonnale ning mida vajaduse korral täiendatakse muude sotsiaalsete tagatistega.
4. Igaühel on õigus oma huvide kaitseks luua ametiühinguid ja ametiühingutesse astuda.

Artikkel 24

Igaühel on õigus puhkusele ja vaba aja veetmisele, sealhulgas tööaja mõistlikule piirangule ja perioodilisele tasustatavale puhkusele.

Artikkel 25

1. Igaühel on õigus elatustasemele, mis tagab tema ja ta perekonna tervise ja heaolu toidu, riietuse, eluaseme, arstiabi ja elementaarsete sotsiaalteenuste osas; samuti on igal inimesel õigus kindlustatusele tööpuuduse, haiguse, invaliidsuse, lebestumise ja vanaduse või muul elatusvahenditest ilmajäämise puhul, mis ei olene temast endast.
2. Emadel ja lastel on õigus saada erilist hoolitsust ja abi. Kõigile lastele, olgu nad sündinud abielust või väljaspool abielu, peab osaks saama ühesugune sotsiaalne kaitse.

Artikkel 27

1. Igaühel on õigus vabalt osa võtta ühiskonna kultuurielust, nautida kunsti ja saada osa teaduse edusammudega kaasnevatest hüvedest.

2. Igal inimesel on õigus teaduslikest töödest, kunsti- ja kirjandusteostest, mille autoriks ta on, tulenevate mittevaraliste ja varaliste huvide kaitsele.

Artikkel 28

Igal inimesel on õigus nõuda sellist sotsiaalse ja rahvusvahelise elu korraldust, mis võimaldab selles deklaratsioonis sätestatud õigusi ja vabadusi täies ulatuses kasutada.

B. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuuriliste õiguste rahvusvaheline pakt

Artikkel 6

1) Käesolevast paktist osavõtvad riigid tunnustavad õigust tööle, milles sisaldub iga inimese õigus võimalusele teenida endale elatist tööga, mille ta valib vabalt või millega ta vabalt nõustub, ja astuvad tarvilikke samme selle õiguse tagamiseks.

2) Abinõud, mida käesolevast paktist osavõtvad riigid peavad rakendama selle õiguse täielikuks teostamiseks, sisaldavad kutsealast ja tehnilist väljaõpet ning ettevalmistust, järjekindla majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise arengu ning täieliku tootliku rakendatuse saavutamise teid ja meetodeid tingimustes, mis garanteerivad inimese põhilisi poliitilisi ja majanduslikke vabadusi.

Artikkel 15

1) Käesolevast paktist osavõtvad riigid tunnustavad iga inimese õigust:

a) osa võtta kultuurielust;

b) kasutada teaduse saavutusi ja rakendada neid praktikas;

c) saada kaitset moraalsetele ja materiaalsetele huvidele, mis on tekkinud seoses mis tahes teaduslike, kirjanduslike või kunstialaste töödega, mille autoriks ta on.

2) Abinõud, mida käesolevast paktist osavõtvad riigid peavad rakendama selle õiguse täielikuks teostamiseks, sisaldavad sätteid, mis on vajalikud teaduse ja kultuuri saavutuste kaitsmiseks, arendamiseks ja levitamiseks.

3) Käesolevast paktist osavõtvad riigid kohustuvad austama teaduslikuks uurimistööks ja loominguliseks tegevuseks hädavajalikku vabadust.

4) Käesolevast paktist osavõtvad riigid tunnustavad kasu, mida annab rahvusvaheliste kontaktide ja koostöö edendamine ning arendamine teaduse ja kultuuri vallas.

C. Rahvusvahelise kultuurikoostöö põhimõtete deklaratsioon

III artikkel

Rahvusvaheline kultuurikoostöö hõlmab hariduse, teaduse ja kultuuriga seotud intellektuaalse ja loomingulise tegevuse kõiki tahke.

IV artikkel

Eri vormides toimuva rahvusvahelise kultuurikoostöö eesmärgid nii kahe kui ka enama riigi vahel on järgmised:

1. levitada teadmisi, innustada loomingulise ande arengut ja rikastada eri kultuure;
2. arendada rahvaste vahel rahumeelseid suhteid ja sõprust ning aidata neil üksteise elulaadi paremini mõista;
3. aidata ellu viia deklaratsiooni preambulis loetletud ÜRO deklaratsioonide põhimõtteid;
4. anda kõigile võimalus saada teadmisi, saada osa kõigi rahvaste kirjandusest ja kaunitest kunstidest, kogu maailmas tehtud teaduslikest edusammudest ja nendest tulenevatest hüvedest ning rikastada kultuurielu;
5. tõsta kogu maailmas inimeste vaimuelu ja elamistingimuste kvaliteeti.

Liide. Rahvusvahelised õigusaktid ja teised tekstid, mis käsitlevad kõiki töötajaid või kitsamalt loovisikuid

A. Avalikkuse osalemist ja panustamist kultuurielus käsitlev soovitus, vastu võetud peakonverentsi 19. istungjärgul Nairobis 26. novembril 1976

B. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt, vastu võetud ÜRO peaassambleel New Yorgis 16. detsembril 1966

C. ÜRO lapse õiguste deklaratsioon, vastu võetud ÜRO peaassambleel New Yorgis, 20. novembril 1959

D. Konventsioonid ja soovitused, mille on võtnud vastu Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni Rahvusvaheline Töökonverents

1. Õigusaktid, mis kehtivad kõigi töötajate, sealhulgas loovisikute kohta

Ühinemisvabaduse ja organiseerumisõiguse kaitse konventsioon nr 87, 1948

Organiseerumisõiguse ja kollektiivse läbirääkimisõiguse kaitse konventsioon nr 98, 1949

Töö- ja kutsealast diskrimineerimist käsitlev konventsioon nr 111, 1958

2. Sotsiaalkindlustust käsitlevad õigusaktid, mida riigid võivad kohaldada piiratud ulatuses

Sotsiaalkindlustuse miinimumstandardite konventsioon nr 102, 1952

Emaduse kaitse konventsioon (läbi vaadatud) nr 103, 1952

Sotsiaalkindlustuses võrdse kohtlemise konventsioon nr 118, 1962

Tööõnnetushüvitiste konventsioon nr 121, 1964

Invaliidsus-, vanadus- ja toitjakaotustoetuse konventsioon nr 128, 1967

Arstiabi ja haigustoetuste konventsioon nr 130, 1969

3. Õigusaktid, mida kohaldatakse kõikidele töötajatele või teatud valdkonna töötajatele või teatud töötajate rühmadele ja põhimõtteliselt ka loovisikutele (teatud juhtudel saab riik ratifitseerimisel konventsiooni reguleerimisala piirata)

a) Tööhõive ja tööjõu arendamine

Tööturuteenuste konventsioon nr 88, 1948

Tööturuteenuste soovitus nr 83, 1948

Tasuliste tööhõivetalituste konventsioon (läbi vaadatud) nr 96, 1949

Tööhõivepoliitika elluviimise konventsioon nr 122, 1964

Tööhõivepoliitika elluviimise soovitus nr 122, 1964

Tööjõu arendamise konventsioon nr 142, 1975

Tööjõu arendamise soovitus nr 150, 1975

b) Töösuhted

Kollektiivlepingute soovitus nr 91, 1951

Vabatahtliku lepitamise ja vahekohtu soovitus nr 92, 1951

Ettevõtte tasandil toimuva koostöö soovitus nr 94, 1952

Majandusharu ja riigi tasandil toimuva koostöö soovitus nr 113, 1960

Ettevõttesisesest suhtlemisest soovitus nr 129, 1967

Kaebuste läbivaatamise soovitus nr 130, 1967

c) Töötingimused

Töötasu kaitse konventsioon nr 95, 1949

Võrdse tasustamise konventsioon nr 100, 1951

Võrdse tasustamise soovitus nr 90, 1951

Töösuhte lõpetamise soovitus nr 119, 1963

Tööaja lühendamise soovitus nr 116, 1962

Äritegevuse ja kontoritöö iganädalase puhkeaja konventsioon nr 106, 1957

Tasustatud puhkuse konventsioon nr 132, 1970

Tasustatud õppepuhkuse konventsioon nr 140, 1974

Tasustatud õppepuhkuse soovitus nr 148, 1974

Noorte (mitte tööstustöötajate) arstliku läbivaatuse konventsioon nr 78, 1946

Noorte arstliku läbivaatuse soovitus nr 79, 1946

Noorte (mitte tööstustöötajate) öötöö konventsioon nr 79, 1946

Noorte (mitte tööstustöötajate) öötöö soovitus nr 80, 1946

Töötingimuste järelevalve konventsioon nr 81, 1947

Töötingimuste järelevalve soovitus nr 81, 1947

Töötajate tervise kaitse soovitus nr 97, 1953

Töötervishoiuteenuse soovitus nr 112, 1959

Äritegevuse ja kontoritöö hügieeni konventsioon nr 120, 1964

Kutsekasvaja konventsioon nr 139, 1974

Kutsekasvaja soovitus nr 147, 1974

Töökeskkonna õhusaaste, müra ja vibratsiooni konventsioon nr 148, 1977

Töökeskkonna õhusaaste, müra ja vibratsiooni soovitus nr 156, 1977

Töölevõetava isiku vanuse alammäära konventsioon nr 138, 1973

d) Võõrtöötajad

Töörände konventsioon (läbi vaadatud) nr 97, 1949

Töörände soovitus nr 86, 1949

Võõrtöötajate konventsioon (täiendavad sätted) nr 143, 1975

Võõrtöötajate soovitus nr 151, 1975

E. Rahvusvaheline Tööorganisatsioon / ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon / Ülemaailmne Intellektuaalomandi Organisatsioon

Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon, 1961

Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse mudelseadus, 1974

Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsioonide kaitse soovitus, vastu võetud Rooma konventsiooni valitsustevahelise komitee seitsmendal istungjärgul, 1979

F. Autoriõiguse konventsioonid, mida haldavad ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon ja Ülemaailmne Intellektuaalomandi Organisatsioon

Ülemaailmne autoriõiguse konventsioon (ÜRO Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon), 1952, läbi vaadatud 1971

Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon (Ülemaailmne Intellektuaalomandi Organisatsioon), 1971